

Οκταετία 1996 - 2004: Τομέας Πολιτισμού

- Καταγραφή που έχει δοθεί
- Μουσείο σύγχρονης Τέχνης - Νέα Μουσεία
- Ξεθέρση Πιννακουλίας
- Νέα Μουσεία στην Επαρχία

Εισαγωγική Παρατήρηση:

Από τον κατάλογο του απολογισμού απουσιάζουν:

- η ψήφιση του Νόμου 3028/02 «Περί της Προστασίας των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς»
- η έκδοση του ΠΔ 1912/03 «Οργανισμός του ΥΠ.ΠΟ»
- η θεσμοθέτηση το 1999 της Επιτροπής Μεγάλων Εργων στο ΥΠ.ΠΟ.

I. Το Υπουργείο Πολιτισμού από την εποχή της δικτατορίας, οπότε αποκόπηκε από το τότε Υπουργείο Προεδρίας και συγκροτήθηκε ως αυτοτελές Υπουργείο, εθεωρείτο ότι ανήκει στην κατηγορία των μικρών, μη αναπτυξιακών, και χωρίς ιδιαίτερο πολιτικό ενδιαφέρον, άρα και χωρίς ιδιαίτερη πολιτική ζήτηση, Υπουργείο. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι μέχρι πριν μερικά χρόνια το ΥΠ.ΠΟ. ήρε την αμαρτία της εποχής της γέννησής του.

Η χαρισματική προσωπικότητα της Μελίνας ^{Μεμεούρη} και το όραμά της για έναν Πολιτισμό ανοικτό και προσιτό σε όσο το δυνατόν περισσότερες κοινωνικές ομάδες, περιόρισαν τα φαινόμενα της εσωστρέφειας που διακατείχον το ανθρώπινο δυναμικό του ΥΠ.ΠΟ., και ασφαλώς χάρισαν μια αίγλη στον τομέα, η οποία όμως δεν κεφαλαιοποιήθηκε όσο θα έπρεπε σε θεσμούς και νοοτροπίες.

Η αρχή του 1996, παρά τις πολλές και επίπονες προσπάθειες που είχαν καταβληθεί, ακόμη και από την κυβέρνηση της Ν.Δ., βρήκε την Αρχαιολογική Υπηρεσία, η οποία και αποτελούσε, όπως και σήμερα, τον κύριο κορμό του ΥΠ.ΠΟ., να λειτουργεί με το Οργανόγραμμα του 1977 και να ασκεί το κύριο έργο της, αυτό της προστασίας, της συντήρησης, της ανάδειξης, της διαχείρισης του πολιτιστικού αποθέματος της χώρας με το θεσμικό πλαίσιο του 1932.

Κύρια αιτία της μη έκδοσης ενός νέου εκσυγχρονισμένου Οργανισμού ήταν οι αντιθέσεις και αντιπαραθέσεις των κλάδων και ιδιαίτερα το χάσμα στην αντίληψη του ρόλου ενός εκάστου, που χαρακτήριζε τους κλάδους των αρχαιολόγων και των μηχανικών του ΥΠ.ΠΟ. Όσο για αδυναμία θεσμοθέτησης νέου «αρχαιολογικού νόμου» οι αιτίες ήταν από απολύτως ουσιαστικές επιστημονικές ή επιστημολογικές διαφωνίες ανάμεσα στα μέλη της επιστημονικής κοινότητας μέχρι ιδεοληπτικές

αντιλήψεις για την κωδικοποιημένη νομοθεσία του 1932, που πράγματι λειτούργησε ευεργετικά στην προστασία των μνημείων, η οποία όμως σε καμία περίπτωση δεν μπορούσε να συμβαδίσει και να καλύψει τις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις.

Άλλο μεγάλο πρόβλημα ήταν η έλλειψη κρίσιμων και βασικών υποδομών στον χώρο του Σύγχρονου Πολιτισμού, η εγκατάλειψη των περισσότερων Αρχαιολογικών Χώρων και η παντελής έλλειψη υποδομών για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών τους, καθώς και η έλλειψη, αλλά και η προβληματική εικόνα, όπου υπήρχαν, βασικών μουσειακών και εκθεσιακών χώρων.

Εντονο κοινωνικό πρόβλημα, με προφανείς επιπτώσεις στην σχέση πολίτη - κράτους, δημιουργούσαν οι συσσωρευμένες εκκρεμότητες στους τομείς των απαλλοτριώσεων και των σωστικών ανασκαφών (εννοείται η περίπτωση των ιδιωτικών οικοπέδων που περίμεναν για χρόνια να πάρουν σειρά, προκειμένου να πραγματοποιηθεί ο κατά νόμον αρχαιολογικός έλεγχος ώστε να μπορέσουν να οικοδομήσουν), στην εξέταση των θεμάτων, τα οποία οι κατά τόπους Υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ. (Εφορείες Αρχαιοτήτων) ή τα Τοπικά Συμβούλια, παρέπεμπαν στα Κεντρικά Συμβούλια (Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων).

Κοινή αιτία των ανωτέρω η έλλειψη πόρων που πάντοτε ταλάνιζε τον Τομέα του Πολιτισμού.

Αναφορικά με την τριετία 1990-1993 δεν φαίνεται να είχε ιδιαίτερα αρνητικά παρεπόμενα για το ΥΠ.ΠΟ., με την έννοια ότι επί υπουργίας Τζαννετάκη θεσμοθετήθηκε η διάθεση πόρων και για τον Πολιτισμό από τα έσοδα του ΟΠΑΠ (σωτήριο μέτρο), ότι επί υπουργίας Μπενάκη ιδρύθηκε το Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων Αρχαιολογικών Έργων, το οποίο με αναθεωρημένο βεβαίως θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας, αποτέλεσε βασικό εργαλείο στην εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής των κυβερνήσεων της Οκταετίας 1996-2004 και ουσιαστικά την ατμομηχανή στην απορρόφηση των κοινοτικών κονδυλίων των Β' και Γ' ΚΠΣ. Αυτό βεβαίως δεν σημαίνει ότι κυρίως η απομάκρυνση προσώπων ικανών από καίριες θέσεις δεν έφερε πίσω πολλά από όσα είχαν δρομολογηθεί.

II. Κύριοι στόχοι και βασικές επιδιώξεις της πολιτιστικής πολιτικής των κυβερνήσεων της Οκταετίας ήταν (η κατάταξη χωρίς αξιολογική σειρά):

I. Ο εκσυγχρονισμός και η επικαιροποίηση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας του ΥΠ.ΠΟ.

- Μετά από διεξοδικό επιστημονικό διάλογο με την επιστημονική κοινότητα μέσω της διοργάνωσης ειδικών συναντήσεων και ημερίδων, μετά από δεκάδες συναντήσεις με τα συνδικαλιστικά όργανα του ΥΠ.ΠΟ., εκδίδεται σε πλαίσιο σχεδόν απόλυτης συναίνεσης ο Ν. 3028/02 «Περί της Προστασίας των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», ο οποίος, καθώς είναι πλήρως εναρμονισμένος με το κοινοτικό δίκαιο και έχει ενσωματώσει τις αρχές των Διεθνών Συμβάσεων, θεωρείται ως ο πληρέστερος σχετικός νόμος στα πλαίσια των χωρών της Ε.Ε. Ο νόμος ψηφίστηκε στον μεγαλύτερο αριθμό των άρθρων του και από τα κόμματα της αντιπολίτευσης.
- Εκδοση του ΠΔ 191/03 «Οργανισμός του ΥΠ.ΠΟ» μετά από 3 χρόνια διαβουλεύσεων με τους κλάδους και τους συνδικαλιστικούς φορείς του ΥΠ.ΠΟ, με ιδιαίτερα μεγάλη συναίνεση και αποδοχή. Πέρα από τον εκσυγχρονισμό των Υπηρεσιών, ο Οργανισμός συνεπικουρεί την αρχή της περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς υπερδιπλασιάζει τις Περιφερειακές Υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ. και συγκροτεί σε κάθε Περιφέρεια μία Τεχνική Υπηρεσία, η οποία υπήρχε μόνον σε κεντρικό επίπεδο.
- Απάλειψη γραφειοκρατικών αγκυλώσεων και θεσμοθέτηση διατάξεων διευκόλυνσης του έργου των Υπηρεσιών, μέσα στο πλαίσιο των ολυμπιακών νομοθετικών ρυθμίσεων.
- Δημιουργία νέων και σύγχρονων θεσμών
(αναφέρονται στην καταγραφή οι πιο αντιπροσωπευτικοί)

2. Δημιουργία βασικών υποδομών και στον τομέα της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και στον τομέα του Σύγχρονου Πολιτισμού

- Στην ουσία η δυνατότητα για τα έργα δόθηκε μέσα από το Β και το Γ ΚΠΣ. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι διαθέσιμοι για τον Πολιτισμό πόροι στα Γ' ΚΠΣ ήταν υπερδιπλάσιοι αυτών του Β' (περισσότερα από 500 δις δρχ.). Ήταν η πρώτη φορά που οι Υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ. εκαλούντο να διαχειριστούν τέτοια ποσά. Ο στόχος πέτυχε απολύτως καθώς το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

«Πολιτισμός» πήρε στην αξιολόγηση του 2003 την υψηλότερη βαθμολογία. Ειδικά για την Θεσσαλονίκη πολύ σημαντικές πολιτιστικές υποδομές κατασκευάστηκαν στα πλαίσια της «Θεσσαλονίκης '97 Πολιτιστικής Πρωτεύουσας»

(Τα πλέον χαρακτηριστικά των έργων αναφέρονται στην καταγραφή)

3. Ο εκσυγχρονισμός και η οργάνωση των Υπηρεσιών και των Φορέων

A. Για τον προγραμματισμό και την απορρόφηση των κοινοτικών κονδυλίων

- Θεσμοθέτηση διατάξεων για στελέχωση των Υπηρεσιών με το κατάλληλο προσωπικό για τα κοινοτικά έργα
- Σύνταξη «Οδηγού Αυτεπιστασίας» σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών για την εκτέλεση των έργων Πολιτισμού δι' αυτεπιστασίας
- Συναντήσεις κατά τακτά και περιοδικά διαστήματα των Διαχειριστικών Αρχών των Περιφερειών με τις Κεντρικές και Περιφερειακές Υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ. με την παρουσία των Γενικών Γραμματέων των Περιφερειών και του ΥΠ.ΠΟ. και των Ειδικών Γραμματέων του ΥΠ.ΠΟ. για άμεση και επί τόπου επίλυση των προβλημάτων.

B. Προκειμένου να ανταπεξέλθουν στα μεγάλα αναπτυξιακά και στα ολυμπιακά έργα

- Θεσμοθέτηση το 1999 της Επιτροπής Μεγάλων Εργων του ΥΠ.ΠΟ., ώστε να υπάρξει οριζόντιος συντονισμός και ενιαία αντιμετώπιση όλων των θεμάτων που αφορούσαν στις εγκρίσεις (περιβαλλοντικές μελέτες, χωροθετήσεις κλπ.) που απαιτούσαν τα αναπτυξιακά (π.χ. Μητροπολιτικός Σιδηρόδρομος Αθηνών, Εγνατία Οδός, ΠΑΘΕ, Γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου και πολλά άλλα) και τα ολυμπιακά έργα, και κυρίως για τον συντονισμό και την αντιμετώπιση των τεραστίων σε έκταση σωστικών ανασκαφών που προέκυπταν κατά την εκτέλεση των έργων αυτών, ώστε και τα έργα να μην καθυστερούν, αλλά και τα ευρήματα να

προστατεύονται αναλόγως με την εφαρμογή της αρχαιολογικής νομοθεσίας.

Γ. Για τον εξορθολογισμό των δράσεων, των προτεραιοτήτων και της διαθεσης των σχετικών κονδυλίων

- Από το 1997 και εξής συντάσσεται το Ετήσιο Πρόγραμμα Δράσης των Υπηρεσιών και Φορέων του ΥΠ.ΠΟ., μετά από κατ' ιδίαν συναντήσεις κάθε Υπηρεσίας και Φορέα με τον Γενικό Γραμματέα του ΥΠ.ΠΟ. Σύμφωνα με το μηχανογραφικό πρόγραμμα εμφανίζεται κατά είδος και δράση το σύνολο του προγραμματισμού κάθε Υπηρεσίας και Φορέα, καθώς και το διαθέσιμο ποσόν για κάθε δραστηριότητα. Είναι η πρώτη φορά που επιχειρείται μια τεχνοκρατική προσέγγιση των δράσεων του ΥΠ.ΠΟ.

Δ. Ωστε να ανταποκριθούν στις ανάγκες της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων

προετοιμασία του ανθρώπινου δυναμικού και των αναγκαίων πολιτιστικών υποδομών για την υποδοχή των Ολυμπιακών Αγώνων

- Προετοιμασία του ανθρώπινου δυναμικού: Κύκλοι επιμορφωτικών σεμιναρίων του προσωπικού των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων π.χ. επιμόρφωση για τα θέματα των ΑμεΑ, ειδικά σεμινάρια και συμφωνίες- πλαίσια με τους συνδικαλιστικούς φορείς
- Προετοιμασία των αναγκαίων πολιτιστικών υποδομών: π.χ. ολοκλήρωση του προγράμματος της Ενοποίησης των Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας και επισκευή κτηρίων ιδιοκτησίας ΥΠ.ΠΟ. στις περι την Ενοποίηση οδούς, Πρόγραμμα «Αθήνα 2004», Πρόγραμμα «Ολυμπία 2004», Πρόγραμμα «Μαραθώνας 2004» (αναφέρονται λεπτομέρειες στον κατάλογο της καταγραφής).

4. Εξυπηρέτηση του πολίτη

- Ο Τακτικός Προϋπολογισμός του ΥΠ.ΠΟ. του 2001 αυξάνεται, για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια, κατά 10 δις δρχ. Αυτό δίνει

την δυνατότητα στο ΥΠ.ΠΟ. να ενισχύσει τους κωδικούς των επιχορηγήσεων των εποπτευόμενων φορέων (Κρατικές Σκηές, Λυρική Σκηνή κλπ) από την αύξηση αυτή, αποδεσμεύοντας πόρους του Ειδικού Λογαριασμού (πόροι του ΟΠΑΠ). Οι αποδεσμευόμενοι αυτοί πόροι σε συνδυασμό με την εγγραφή ειδικού κωδικού «Εκτέλεση σωστικών ανασκαφών» στον Τ.Π. εξασφαλίζει την διάθεση ποσού περίπου 2,5 δις δρχ ετησίως δια την διενέργεια σωστικών ανασκαφών που αφορούν έργα ιδιωτών, με άμεση επίπτωση την ταχύτερη αντιμετώπιση των αιτημάτων των πολιτών.

- Σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομικών και με την εγγύηση του Δημοσίου, δανειοδοτείται το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων με 20δις δρχ το 2000 και με 20δις δρχ το 2003, ώστε να καταβάλλει τις αποζημιώσεις των ληξιπρόθεσμων απαλλοτριώσεων ικανοποιώντας εκατοντάδες δικαιούχων.
- Εντατικοποιήθηκαν οι εργασίες των Κεντρικών Συμβουλίων έτσι ώστε οι περίπου 1500 υποθέσεις που εκκρεμούσαν το 1996, να εξετασθούν και το από το 2002 και εξής τα Συμβούλια να λειτουργούν μόνο με τις τρέχουσες υποθέσεις.

5. Η προώθηση των δράσεων της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής και της προβολής των πολιτιστικών αγαθών

- Διοργανώθηκαν πολλές και υψηλής ποιότητας εκθέσεις έργων τέχνης, και όχι μόνον αρχαιοτήτων, σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, στην Αμερική και την Αυστραλία. Το πρόγραμμα εντατικοποιήθηκε κατά την Ελληνική Προεδρία.
- Προωθήθηκαν με συστηματικό τρόπο οι διεθνείς συνεργασίες (Βαλκανικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων, Πολιτιστική Συνεργασία Παρευξινίων Χωρών, Δίκτυο Πολιτιστικών Πρωτευουσών κλπ), και αναβαθμίστηκε η παρουσία του ΥΠ.ΠΟ. στους διεθνείς οργανισμούς.

- Δημιουργήθηκε το πλαίσιο ουσιαστικής συνεργασίας του ΥΠ.ΠΟ. με τις Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές και τα Ινστιτούτα που είναι εγκατεστημένα στην Αθήνα.
- Δημιουργήθηκε η Ανώνυμη Εταιρεία Προβολής της Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η οποία μετεξελίχθηκε στον Οργανισμό Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού

6. Η προώθηση των πολιτικών προσβασιμότητας στο πολιτιστικό αγαθό της κοινωνίας των 3/3

- Πρόγραμμα «Κάρτα Πολιτισμού – Πολιτισμός για όλους»
- Δράσεις για ΑμεΑ
- Δράσεις για Τσιγγάνους και Παλινοστούντες
- Εκπαιδευτικά Προγράμματα για μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου

(αναφέρονται και στην καταγραφή)

7. Η διοργάνωση της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας

- Παρά το γεγονός ότι ξεκίνησε ιδιαίτερα ευοίωνα ως νέος διεθνής θεσμός (με τη συμμετοχή της ΔΟΕ και της UNESCO), δεν απέδωσε τα αναμενόμενα, ούτε κέρδισε τον κόσμο (οι δράσεις αναφέρονται στην καταγραφή).

III. Την Οκταετία 1996-2004, εξ αιτίας των πολιτικών που εφαρμόστηκαν, το ΥΠ.ΠΟ. μπήκε για πρώτη φορά σε μια τεχνοκρατική λογική, η οποία πλέον έχει εμπεδωθεί. Αποτελεί συνείδηση ότι η μιζέρια και ο πτωχοπροδρομισμός που διακατείχε σε μεγάλο βαθμό τις προηγούμενες γενεές έχουν παρέλθει ανεπιστρεπτί. Και αυτό ίσως είναι το μεγαλύτερο κέρδος. Η αλλαγή και η προσπάθεια για την εδραίωση μιας άλλης νοοτροπίας. Το ΥΠ.ΠΟ. χάρη στην επαφή του και στην εμπλοκή του με τα παραγωγικά και αναπτυξιακά Υπουργεία, λόγω των έργων και των κοινοτικών προγραμμάτων, απέκτησε και το ίδιο μια παραγωγική λογική και κατανόησε ότι ο ρόλος του μπορεί να είναι καθοριστικός μέσα σε ένα ευρύτερο αναπτυξιακό σχέδιο.

Δόθηκε η ευκαιρία της αξιοποίησης πολύ μεγάλου ποσοστού ανθρώπινου δυναμικού, και όχι μόνον στο επίπεδο του στελεχιακού δυναμικού του ιδίου του Υπουργείου. Καθώς το έργο επί των μνημείων είναι κατ' εξοχήν επιστημονική διαδικασία και επέμβαση, και η Αρχαιολογική Υπηρεσία είναι η μόνη ίσως Δημόσια Υπηρεσία στο Ελληνικό Κράτος με διφυή χαρακτήρα, δηλαδή και επιστημονικό και διοικητικό, η εμπλοκή στα διάφορα έργα, πέραν των υπηρεσιακών παραγόντων, και στελεχών από τα ΑΕΙ και τα Ερευνητικά Ιδρύματα, δια της συγκροτήσεως Διεπιστημονικών Επιτροπών (κυρίως στα πλαίσια του Ταμείου Διαχείρισης Πιστώσεων Αρχαιολογικών Έργων και του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου), συνετέλεσε καθοριστικά στην αξιοποίηση της γνώσης και της εμπειρίας ενός πολύ σημαντικού αριθμού ειδικών επιστημόνων, ενώ παράλληλα αποκτήθηκε μια τεχνογνωσία μοναδική, γεγονός που ήδη αναγνωρίζεται και στα επιστημονικά fora, αλλά και στους ευρωπαϊκούς και στους διεθνείς οργανισμούς στους οποίους μετέχει το ΥΠ.ΠΟ.

Στην τετραετία 2000-2004 αποκαταστάθηκε σε μεγάλο βαθμό η αξιοκρατία στο επίπεδο των Διευθυντών, καθώς το 2001, και μετά από 16 χρόνια, έγιναν για πρώτη φορά κρίσεις με βάση τον δημοσιοϋπαλληλικό κώδικα του 1999. Ίσως το ΥΠ.ΠΟ. ήταν το μόνον Υπουργείο που οι Διευθυντές των ανά την Ελλάδα Υπηρεσιών του ορίζονταν χωρίς κρίση Υπηρεσιακού Συμβουλίου από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία.

IV. Ποτέ το ΥΠ.ΠΟ. δεν είχε πολυπληθέστερη πολιτική ηγεσία και ποτέ η ηγεσία του δεν ήταν τόσο αναποτελεσματική, όσο η σημερινή. Το τοπίο που επικρατεί στην πολιτιστική πολιτική είναι απολύτως θολό. Στην ουσία μετά από ένα σχεδόν χρόνο δεν έχει γίνει τίποτε, ή καλλίτερα ό,τι έχει γίνει έχει αρνητικές συνέπειες.

Ήδη έχουν ανακοινωθεί σαρωτικές αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο, (αρχαιολογικό νόμο, οργανισμό, θεσμούς σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας κλπ), έχουν αρχίσει οι αντικαταστάσεις προσώπων σε κατ' εξοχήν επιστημονικές ή καλλιτεχνικές θέσεις χωρίς κανένα αξιοκρατικό κριτήριο, μόνο και μόνο για την αλλαγή, και σε κάθε περίπτωση με άτομα χαμηλότερων προσόντων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι Γνωμοδοτικές Επιτροπές Θεάτρου και Χορού. Σύμφωνα με χαρακτηριστική φράση διακεκριμένου δημοσιογράφου στο ΥΠ.ΠΟ. αναβιώνει η YENED.

Οι Υπηρεσίες και οι επιχορηγούμενοι φορείς έχουν περιέλθει σε πολύ δυσάρεστη κατάσταση και είναι φανερό ότι ό,τι προχωρεί, προχωρεί μόνο του δια του νόμου της αδρανείας από την δυναμική την οποία ήδη είχε.

Αλλά αυτό που στην πραγματικότητα εγκυμονεί τεράστιο κίνδυνο είναι η εγκατάλειψη των έργων από την μη διάθεση πόρων. Οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μουσεία, οι υποδομές του σύγχρονου πολιτισμού, έργα για τα οποία το Κράτος επένδυσε πολλά εκατομμύρια Ευρώ, κινδυνεύουν να υπολειπώσουν μετά από κάποιο διάστημα, ή να περιέλθουν στην πρότερη κακή εικόνα -για την περίπτωση των χώρων- αν δεν διατεθούν κονδύλια για την συντήρησή τους. Και κάτι τέτοιο φαίνεται να μην αποτελεί σήμερα προτεραιότητα.